

Обсерватория по икономиката на културата

ГЛОБАЛНАТА ФИНАНСОВА И ИКОНОМИЧЕСКА КРИЗА И БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА – ОТ ДЪРЖАВНО ПОДПОМАГАНЕ КЪМ НАЦИОНАЛНА КУЛТУРНА СТРАТЕГИЯ

доц. д-р Биляна Томова, Диана Андреева
©Обсерватория по икономика на културата¹

Отражение на кризата в България – макроикономически аспекти, отчетени и очаквани загуби. Доказателства в цифри.

Световната финансова криза и развиващата се рецесия логично се отразяват и върху България. Налице е траен процес на свиване на стопанската дейност. Естествен отговор на икономическата среда бе намаляването на данъчните приходи, а предсказуемото поведение на правителството (поне на пръв поглед) – търсене на възможности за съкращаване на държавните разходи.

Приходите в бюджет 2009 г.

Състоянието на бюджетните приходи отговаря в по-голяма степен на песимистичния вариант прогнозиран за 2009 г. Така например:

Спрямо равнището на 2008 година

- За първото тримесечие *общобюджетните приходи* представляват 94,4% спрямо равнището на 2008г.,
- Малко по-добър е този показател при *данъчните приходи* - 95,9%.

---

¹ Авторите благодарят на Министерството на културата, Министерството на финансите и Националния статистически институт за предоставените данни, които позволиха да се направи този анализ.

Обсерватория по икономиката на културата

- Особено тревожен е фактът на по-чувствителното свиване при *косвените данъци*, които са главна опора на приходите – събираемостта тук е 89,6%.

Спрямо планираните приходи в бюджет 2009 г.

- *За първото тримесечие на 2009г. изпълнението на общобюджетните приходи е 19,6% и ако екстраполираме този темп спрямо периода на цялата година, то Законът за бюджета ще се изпълни на 80%.*
- Тенденцията за приходите може дори да е и по-неблагоприятна, въпреки че оптимистично е възможно да отбележим 1,5-2% икономически растеж. Причина за този очакван негативен тренд е изпреварващото свиване на вноса и износа спрямо темпа на свиване на стопанския растеж. И това е естествено за силно отворената ни икономика, свързана 60-65% с европейския пазар.

Разходи на бюджет 2009 г.

- Негативната прогноза на планираните приходи *дава основание да се очаква допълнително ограничаване и на бюджетните разходи на 80% (базирано на членове 17 и 18 на Закона за Бюджет 2009).*
- При приходите в бюджета се отчита известно влошаване, а при разходите и трансферите за първото тримесечие са отчетени около 763 млн. лв. по-малко, което е с близо 15% по-ниско, спрямо предходната година - т.е. наблюдава се съкращаване на разходната част на бюджета.

Ето защо, независимо от посочените тенденции в приходната част, бюджетът приключва тримесечието с положително салдо от 563 млн.лв. Разбира се, това е резултат за момента. Салдото по месеци е флукутираща величина и от месечните показатели не може да се прави заключение за крайния годишен резултат. От гледна точка на запазването на финансовата стабилност и

2

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

поддържане на една благоразумна фискална политика, правителството ще налага допълнително ограничаване на бюджетните разходи².

Би следвало по време на криза поведението на държавата да внася стабилност в икономическата система, а това значи да са отчетени предварително, и то в средносрочен период, преките и косвени последици. Свиването на разходите съвсем естествено ще доведе до бъдещо мултиплицирано свиване на приходите, както и последващи ефекти, които са контрапродуктивни. *На отделните министерства е оставено решението* как наложеното засега 10% намаление на разходите (и очакваното, според изявления на министър Орешарски, 20% орязване в близък период, а според политически анализатори след септември тази година) да не генерира чувствителни вторични резултати. Подобен начин на управление на публичните финанси организиран „на парче” не дава дългосрочна визия за развитие на публичния сектор и в частност на културата.

Българската култура – финансови ресурси

Културата, извън ограничителния антропологичен поглед, остава еманация на националните ни духовни и естетически прозрения. Тя все по-рядко е открито пропаганден инструмент – като изключим предизборните периоди - и все по-често продуктите ѝ имат пазарен привкус. Устойчивото развитие на българската култура изисква сериозни и стабилни във времето инвестиции – не само публични, а и частни, както би било редно да очакваме през 21 век. Културата е особен сектор, който не винаги може да бъде организиран на

---

² В държавния бюджет за 2009г. са заложили редица буфери, общият размер на които е около 5 млрд.лв. (Това всъщност е разликата в приходната част между Бюджет 2008г. – 27,5 млрд лв и Бюджет 2009г.- 32,5 млрд лв). Тези средства осигуряват фискален буфер срещу кризата и позволяват дори и при нулев растеж на икономиката да се осигури финансирането на публичните услуги, плащанията за пенсии и другите социални плащания.

Обсерватория по икономиката на културата

основата на свободното предприемачество – има интереси и цели, които пазарът не може да постигне и тук не важи икономическата аксиома, че при отдръпването на държавата пазарът завзема освободените пространства. Оставен на свободните пазарни сили, в сектора възникват множество дефекти - пазарът се трансформира в непълен, изчезват някои артистични форми, а броят на културните организации се свива до тези, които могат да се комерсиализират и оцелеят на пазара, достъпът на населението до културни продукти се ограничава, появява се информационна асиметрия. Тази специфика на продукта и производството предопределят в голяма степен място на културата като част от публичния сектор с всички плюсове и негативи на средата.

Ето защо размерът и динамиката на бюджетните средства за култура, поне на този етап, са определящи за развитието на сектора. Какви са те за 2009г. и как кризата и 10% съкращаване на бюджетни разходи днес и предстоящото 20% съкращение утре ще се отразят на сектора?

Бюджетната 2008 година се оказва щедра към българската култура – въпреки че средствата за култура винаги са оскъдни и се формират на остатъчен принцип, лобирането на ниво министър даде добри резултати.

Предвидените средства за *Министерството на културата* (МК) (според Закона за държавния бюджет 2008г.) бяха 103 942 000 лв., но тази сума нарасна с 33,7% от увеличение на субсидията и собствени приходи (вж. таблица 1), операции с финансови активи и пасиви и трансфери в края на годината.³ Така финалната годишна сума към МК достигна 138 480 971 лв.

---

³ Бюджетен излишък от ДБ.

Обсерватория по икономиката на културата

Таблица 1

Бюджет на Министерство на културата за 2008 г.

Изпълнение на разходите от бюджета за Министерство на културата	2008г.
Закон за държавния бюджет 2008 г.	103 942 000
Собствени приходи, увеличение на субсидията, операции с финансови активи и пасиви и трансфери в края на годината /бюджетен излишък/	34 538 971
Общо	138 480 971

В бюджета на министерството за 2009 г., при едно оптимистично 100% изпълнение, са предвидени 121 899 600 лв., но дори и тогава средствата няма да надминат „надградената” сума за 2008 г.(Таблица 2)

А при 90% изпълнение на държавния бюджет (ДБ) загубите от 10%-то съкращение на бюджета ще са вече 12 189 960 лв. Но трябва да бъдем реалисти – нежеланото да бъде осъществено преди избори, но явно предстоящо за тази бюджетна година, 20% орязване *ни очаква* и тогава средствата към българската културата ще са вече с 24 379 920 лв. по-малко.

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

Таблица 2

Бюджет на Министерство на културата - загуби при непълно изпълнение на разходната част в бюджет 2009 г.

Изпълнение на разходите от бюджета за Министерство на културата	2009 г.	Намаление на средствата за Министерство на културата /в млн.лв./
При 100% изпълнение на разходите от бюджета /Закон за държавния бюджет 2009 г./	121 899 600	-
При 90% изпълнение на разходите от бюджета /чл.17 и 18 от Закона за държавния бюджет 2009 г./	109 709 640	-12 189 960
При 80% изпълнение на разходите от бюджета /чл.17 и 18 от Закона за държавния бюджет 2009 г./	97 519 680	-24 379 920

Финансирането на общините през 2008 г. и по-конкретно за култура, е аналогично. Предвидените средства от ДБ - 129 500 000 лв. също бяха увеличени чрез трансфери през годината и по този начин достигнаха сумата от 188 200 000 лв. За настоящата година бюджетът е предвидил 157 900 000 лв., но от него вече липсват 10% (15 790 000 лв.), а до месец или малко повече и още 10% няма да стигнат до българските общини. (Таблица 3)

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономична на културата

Таблица 3

Бюджет на общините за култура - загуби при непълно изпълнение на разходната част в бюджет 2009 г.

Изпълнение на разходите от бюджета на общините за култура	2009 г.	Намаление от средствата на общините за култура /в млн. лв./
При 100% изпълнение на разходите от бюджета /Закон за държавния бюджет 2009 /	157.9	-
При 90% изпълнение на разходите от бюджета /чл.18 от Закона за държавния бюджет 2009/	142.11	-15.79
При 80% изпълнение на разходите от бюджета /чл.18 от Закона за държавния бюджет 2009/	126.32	-31.58

Общата сума на загубите (МК и общини) от 10% съкращение на бюджетните разходи е 27 979 960 лв. за текущата 2009 година, а спрямо 2008 година секторът ще получи с 59 071 331 лв. по-малко.

Загубата на централно и общинско ниво, но вече при очакващото ни 20% съкращение на бюджетните разходи, е 55 959 920 лв. за текущата 2009 година, а спрямо предходната 2008 г. българската култура ще бъде оцетена с 102 841 291 лв. (вж. Таблица 4)

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомуерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономична на културата

Таблица 4

Бюджет на Министерство на културата и общините - загуби при непълно изпълнение на разходната част в бюджет 2009 г. спрямо 2008 г.

Изпълнение на разходите от бюджета на общините за култура	2008 г. Министерство на културата	2008 г. Общини	2009 г. Министерство на културата	2009 г. Общини	Загуби на средствата на Министерство на културата /млн. лв./	Загуби на средства та на общините за култура /млн. лв./
При 100% изпълнение на разходите от бюджета /Закон за държавния бюджет/	138 480 971	188.2	121 899 600	157.9	-16 581 371	-30.30
При 90% изпълнение на разходите от бюджета /2009/	138 480 971*	188.2*	109 709 640	142.11	-28 771 331	-46.09
При 80% изпълнение на разходите от бюджета /2009/	138 480 971*	188.2*	97 519 680	126.32	-40 961 291	-61.88

*За 2008 г. изпълнението на бюджета на Министерство на културата и общините е 100%.

Обсерватория по икономиката на културата

Подсекторни ограничения - проектни субсидии

При наложените досега съкращения на бюджетните разходи стремежът на МК е към запазване средствата за функциониране на държавните културни институти, а не толкова към запазване на проектните субсидии, които са достъпни за всички арт организации, независимо от формата им на собственост. Подобно поведение е разбираемо - като се има предвид не особено високото ниво на финансиране при отделните организации, евентуални финансови оръзвания биха довели до съкращаване на заетите, което ще има негативен социален отзвук.

За периода между 2000-2009 г. се запазва относително един и същ размер на отпусканите средства за проектни субсидии към отделните дирекции по изкуства с размер от по 300 000 лв. Същевременно в *процентно изражение те намаляват от 4,94% през 2001 г. до 1,56% през 2008 г.*, въпреки че бюджетът на министерството в абсолютни числа е нараснал над три пъти. (Таблица 5) *Реалната покупателна стойност на отпусканите проектни субсидии, след отчитане на средногодишната инфлация, намалява непрекъснато и от 300 000 лв. през 2000 г. /в реално изражение/ достига 180 000 лв. през 2009 г. (вж. Таблица 6).* Творческите проекти кандидатстващи за подкрепа нарастват ежегодно, но спечелилите получават все по-ограничено финансиране.

През 2005 г. средната себестойност на един проект финансиран от Национален фонд "Култура" е 1747 лв., средна цена спрямо предвидени 229 проекта (в „Целевите стойности и показатели за изпълнение”). За периода 2006-2009 г. размерът на отпусканите средства на НФК нараства до сумата от 600 000 (абсолютна стойност), но същевременно с това и броят на планираните проекти спрямо 2005 г. нараства почти двойно. Или средно за един проект през 2009 г. се отпускат 1123 (сума в реално изражение, коригирана със средногодишния процент на инфлация) или с над 600 лв. по-малко за единица проект. (Таблица 7)

Обсерватория по икономика на културата

Таблица 5

Творческите субсидии на дирекциите по изкуства и Национален фонд "Култура" като дял от бюджета на Министерство на културата, 2001-2008 г. /в %/

Година	Творчески субсидии на дирекциите по изкуства и Национален фонд "Култура" в %	Отчет за касовото изпълнение на Бюджета на Министерство на културата /към 31 декември за периода 2001-2008 г., млн. лв./
2001	4.94	49 812.2
2002	4.64	53 771.5
2003	3.28	64 963.1
2004	3.25	72 855.7
2005	2.48	89 989.6
2006	2.47	92 337.0
2007	2.08	115 053.8
2008	1.56	138 480.9

Източник: по данни от бюджета на Министерство на културата, 2001-2008 г., Държавен бюджет, Министерство на финансите, 2001-2008г.

Обсерватория по икономика на културата

Таблица 6

Финансиране на творчески проекти от дирекциите по изкуства, Министерство на културата, 2000-2009*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Субсидия за творчески проекти	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000
Темп на нарастване на потребителските цени /средногодишен %/		7.4	5.8	2.3	6.2	4.7	5.8	8.4	7.8	4.0*
Базисен индекс на инфлация при основа 2000 г.	100	107.4	113.6	116.2	123.4	129.4	136.9	148.4	159.9	166.3
Субсидия за творчески проекти съизмерена с темпа на нарастване на потребителските цени	300 000	279 000	264 000	258 000	243 000	232 000	219 000	202 000	187 000	180 000

Източник: По данни от бюджета на Министерство на културата, 2000-2009 г., Държавен бюджет, Министерство на финансите, 2000-2009 г.

Обсерватория по икономика на културата

Таблица 7

Динамика на разходите за проектни субсидии на НФК за периода 2005-2009 г.

	2005	2006	2007	2008	2009*
Творчески проекти /брой/ /Целеви стойности на Министерство на културата/	229	274	317	363	416
Субсидия за творчески проекти /от бюджета на Министерство на културата/	400 000	400 000	500 000	500 000	600 000
Темп на нарастване на потребителските цени /средногодишен %/		5.8	8.4	7.8	4.0*
Базисен индекс на инфлация при основа 2005 г.	100	105.8	114.7	123.6	128.5
Субсидия за творчески проекти съизмерена с темпа на нарастване на потребителските цени		378 000	436 000	404 000	467 000
Средна отпускана сума на проект /в реални цени/	1747	1380	1375	1112	1123

Източник: По данни от бюджета на Министерство на културата, 2005-2009 г., Държавен бюджет, Министерство на финансите, 2005-2009 г.

Обсерватория по икономиката на културата

Изострянето на конкуренцията за проектно финансиране е отражение на две тенденции: развитие на квазипазара на българската култура, където преобладават микро организациите, но и едновременно свиване на донорските източници.

Не може да не се отчете, че голяма част от чуждите фондации и организации приключиха програмите си за България (Център за изкуства „Сорос“, „Про Хелвеция“ и др.), а в основните европейски финансиращи програми културата присъства косвено, например като инструмент за регионално развитие, което означава, че спечелването на проектна поддръжка изисква проектна култура и административно партньорство. Остават надежди за алтернативно финансиране...

Сектор „Култура” - очаквани загуби от алтернативно финансиране

А културата е едва на четвърто място в предпочитанията на дарители и спонсори (след социалните проблеми, здравеопазването и образованието). Финансовата криза се отразява както върху индивидуалната филантропия, така и върху корпоративното дарителство – в сравнение с 2007 г., още в края на 2008 г. има спад на *средствата за благотворителност* в България⁴. Очаква се негативната тенденция да продължи, като обикновено тук цикълът на спада следва с известно забавяне, но с по-голяма острота, икономическия цикъл, а предпочитанията на дарителите се изместват по посока на социалната проблематика.

Трудно е да се коментират точните загуби от извънбюджетните източници към сектор „Култура”. Причината е, че няма официално публикувани цифри обхващащи целия сектор. Налице е проследяване на *спонсорския процес* за

---

⁴ По данни на Български дарителски форум- http://www.dfbulgaria.org/news_and_events/news/view/389

Обсерватория по икономиката на културата

отделни подсектори или организации, в най-добрия случай отделни експертни оценки, които ще използваме като база за настоящата прогноза. Така например за сценичните изкуства спонсорските средства са в размер 3-7% от общите приходи на организацията, не по-различни са те при музеите и галериите. Разбира се, има и изключения със спонсорство достигащо до 15-20%, но това са отделни организации, които имат за директор-лидер, име утвърдено и уважавано и извън сектора на културата. Независимо от размера, който явно е не голям, се очаква да останат само тези спонсорски средства, които са обвързани с маркетинга на спонсиращата организация и най-често са за събития подкрепяни и от държавата, събития даващи видимост на спонсора с еднократна сума, а не постоянно партньорство.

Банково кредитиране към сектор „Култура” липсва. Изключения има в някои от културните индустрии. Банковото недоверие се поражда от няколко фактора:

- Повечето организации в културата са микро или малки като размер.
- Създаването на културния продукт понякога е дълъг период (например, 2-3 години от идеята до екрана е времето за един филм).
- Приемането от пазара на културната стока/услуга е неясно и рисково.
- Държавата не е създавала гаранционни инструменти, които да стимулират банковия бизнес към подобни инвестиции.

В период на криза тези ограничителни влияния ще засилят своето въздействие, ето защо подпомагащи приходи от кредитиране към българската култура не може да се очакват. Ако все пак има подобни, то те ще са отпуснати за съпътстваща, допълнителна дейност, а не за създаване на културен продукт или услуга.

Относно *приходи от арт лото* според чл.31/1/ от Закона за меценатството (2005 г.) те се оказаха несбъднати. Днес, почти четири години по-късно, все още

Обсерватория по икономиката на културата

не е създадено дълго чаканото арт лото и работата му е отложена с тригодишен преходен период. А от *държавната лотария* годишната сума, насочена към сектор „Култура“, не е надхвърлила досега 145 000 лева – факт, донякъде обясним с недоброто финансово състояние на лотарията. По прогнозни данни до 2011 г. средствата могат да достигнат 260 000 лева, и то при условията на отличен мениджмънт на държавния оператор. Размерът на тези суми не вдъхва финансов оптимизъм.

От държавно подпомагане към национална културна стратегия?

Финансовите и икономически перспективи за сектор „Култура“ през следващите месеци (настоящия бюджетен период) са силно негативни. Българската култура (на централно и регионално ниво) ще понесе загуба на финансови ресурси в размер между 59,1 млн. и 102,8 млн. лева (спрямо предходната 2008 г. и в зависимост от степента на наложените бюджетни ограничения).

Подобен сценарий предвещава сериозно свиване на дейността в сектора и то ще бъде усетено както от субсидираните държавни и общински организации, така и от частния сектор, който ще отнесе удара на кризата най-силно - проектните субсидии (единствено достъпни за частния арт сектор) са символичен процент. За държавния сектор бюджетното орязване води до отпадане на цели програми, за съжаление най-иновационните, така например предвидените 900 000 лева за дигитализация на музеите са под въпрос, а последствията от подобно съкращаване са негатив за социализацията на културното наследство, културния туризъм и формирането на аудиториите.

Може да предположим, че микро и малките организации, ще понесат най-големи загуби и реално биха преустановили дейността си, още повече че огромната част от тях създават културен продукт единствено на проектен

Обсерватория по икономиката на културата

принцип и нямат постоянна дейност. Това в особена сила важи за сценичните изкуства, но също така и за малките независими продуценти.

Негативните прогнози се затвърждават и от рехавите приходи от извънбюджетни източници. Алтернативните средства към българската култура са ограничени както по вид, така и по размер. Липсата на реални фондове, както е в Европа например, „Фонд кино”, (или за други изкуства, без значение дали са обществени, смесени или частни като произход на средствата) стопява възможността да правиш изкуство, без да получаваш държавни субсидии. Държавата не създава условия дори за кредитиране на културата – в България липсват гаранционните фондове, така характерни за сектора на изкуствата и културните индустрии навсякъде по света.

След две десетилетия адаптиране на капацитета на стария модел за финансиране на изкуствата и културата днес културната общност отново може да се окаже неподготвена да се справи с нов кризисен период. Нужно е да се осигурят повече източници на финансови ресурси извън бюджета, така че културата да разполага с разнообразен антикризисен финансов портфейл. **Обичайните консервативни аргументи срещу създаването на фондове, гаранционни кредитни институции и други алтернативни инструменти са вредни и некоректни, когато се изменят рязко икономическите и социални условия в една система.**

Тази свита ресурсно среда ще повлияе и върху потребителското поведение. Очертава се тенденция за ограничаване на средствата за свободното време и в частност парите за култура, съчетана с нарастващо „потребление от фотьойла”, за да се избегнат възможните допълнителни разходи за забавления извън дома.

Решения на тези нерадостни последствия могат да бъдат намерени и те са в областта на публичните политики. *Настоящият начин на управление на*

Обсерватория по икономиката на културата

публичните финанси е погрешно организиран, защото обслужва краткосрочна перспектива – решенията се взимат на момента, а подобно нерационално управление на публичните финанси води и до неефективно публично финансиране.

Българската култура и изкуства се нуждаят от пренареждане на дневния ред. Глобалната икономическа криза е поредното предизвикателство след нелекия период на реформи в културата и ако досега в центъра на политическите решения е бюджетът, придружен с призови за политическа поддръжка при осигуряването на повече средства, то днес има **нужда от нов политически подход в културната политика: проактивен, комплексен, предсказуем и прозрачен в дълъг период.**

Може да го наречем – „нов курс”, подобно на радикалната политика на Рузвелт измъкнала Америка от голямата депресията или „нова културна политика, предефинираща мисията на държавата и пазара в културата и стимулираща дългоочакваните партньорства с третия сектор”, или просто „национална културна стратегия”, обещана още през 2006 г. в чл. 2а на Закона за закрила и развитие на културата.

Трети дебат, част от поредицата „Култура&политика”- Българската култура: Приоритети, бъдещи отговорности - законодателни и управленски ангажименти

ОТ ПРЕДЛОЖЕНИЯТ ТЕКСТ БИХМЕ МОГЛИ ДА ОФОРМИМ СЛЕДНИТЕ ОСНОВНИ ГРУПИ ВЪПРОСИ:

- Какви ще бъдат Вашите приоритети и ангажименти по отношение на бъдещата Национална стратегия за култура?

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

- Как ще гарантирате устойчивото развитие на Българската култура в период на финансова и икономическа криза?
  - В този аспект, под каква форма виждате взаимодействието между държавата, бизнеса и третия сектор по отношение на културната политика и културното потребление в частност?
- Как бихте стимулирали
  - нарастването на потреблението и достъпа на населението (и в частност на детската аудитория) до културни продукти и услуги?
  - срещата на културния продукт и потребителя, т.е социализацията на създаваните културни стоки и продукти (филми, които не се разпространяват никъде освен по фестивали, книги, които не могат да стигнат до по-малките градове и селата и др.)
- Какви ще бъдат Вашите законодателни приоритети относно:
  - Нови законодателни инициативи (например - Закон за 1%?)
  - Изменение на настоящи закони или части от тях (например - Закон за меценатството?)
  - Изменение на елементи на отделни закони, с цел нарастване на тяхната ефективност (например –Закон за закрила и развитие на културата; Закон за радиото и телевизията и др.?)
- Кои инструменти за алтернативно финансиране ще предложите и подкрепите – данъчни стимули (към създателите и потребителите), създаване на фондове, банкови гаранционни фондове, арт лото, и др.?

